

LAJIESITTELY

Rhododendron phaeochrysum

”Tuurenalppiruusu”

Rhododendron phaeochrysum

I. B. Balfour & W. W. Smith, Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh. 10: 131. 1917.

栎叶杜鹃 li ye du juan (Kiina)

alasuku *Hymenanthes*

sektio *Ponticum*

alasektio *Taliensia*

Ainavihanta 1–4,5 m:n korkuiseksi kasvava tiheä-oksainen pensas tai pieni puu. Kuori oksistossa vihertävän ruskeaa, liuskoittunut ja karheakaarnainen. Nuoret versot valkeanukkaisia. Nukka versoissa epäyhtenäisinä tupsuina, jotka kuluvat kasvukauden mittaan pois.

Lehdet 4–14 cm x 1–6,5 cm:n pituiset, suikeat tai lansettimaiset, paksut, yläpinnaltaan karvattomat ja nahkamaiset. Lehtien alapinnalla on tiheä ja pysyvä, aluksi lähes valkea, myöhemmin vaaleanruskea tai okran värinen nukkakerros. Ruskea monihaarainen karvoitus muodostaa enemmän tai vähemmän yhtenäisen pintakerroksen.

Kukinta ennen tai yhtä aikaa lehtien puhkeamisen kanssa, kukinnossa 8–15 kukkaa. Kukat kellomaiset, terälehtiä on viisi. Teriö on 2–5 cm:n pituinen ja halkaisijaltaan 3–4 cm, nukkatusuinen tai paljas kukkaperä on 10–15 mm ja kukinto yleensä pallomainen. Kukan väri on valkoinen tai roosa ja nielussa on usein tummanpunainen pilkutus. Kukka ei tuoksu. Luontaisilla kasvupaikoillaan *R. phaeochrysum* kukkii touko-kesäkuussa.

Kotimaa: Kiina, pihtametsissä ja alppiruusutiheiköissä 3000–4800 mmpy. Tiibet, Kaakkois-Xizang, Yunnanin luoteisosat Sichuanin länsiosat ja Gansun eteläosat.

Kestävyys: Englanti H5 (kestävä kaikkialla Englannissa ja Skandinavian eteläosissa)
Ruotsi (SRS) Z4(?),
Tanska (RF) -25°C,
USA: (ARS) -21°C,
Suomi la–?

Alalajit ja muodot:

var. *phaeochrysum*

var. *agglutinatum*

var. *levistratum*

Synonyymit

Rhododendron dryophyllum (Balf.f. & Forrest)

Rhododendron cuprescens (Nitz.)

R. phaeochrysum var. *agglutinatum*, Alan Clarkin keruu AC4802, Zheudo Shan, Ganzi Pref., 3800m. Kuvattu Suomessa. Kuva Kristian Theqvist

Rhododendron phaeochrysum on kiinalainen alppiruusulaji, joka kasvaa luontaisena laajalla alueella Himalajan vuoriston itäreunalla eteläisestä Yunnanista aina Gansuun saakka pohjoisessa. Laji kasvaa yleisenä siellä, missä muut alppiruusulajit eivät enää menesty. Tor Nitzelius nimesi 1963 Göteborgissa uuden lajin *Rhododendron cuprescens*, joka ei kuitenkaan nykytaksonomian mukaan ansaitse lajistusta, vaan vanhempi 1900-luvun alussa annettu nimi *R. phaeochrysum* on voimassa ja Nitzeliuksen nimeämä taksoni on sen muunnos var. *phaeochrysum*.

D. F. Chamberlain niputti saman nimen alle 1978 useita aiemmin omina lajeina tunnettuja alppiruusuja. Kaikkien luetteleminen tässä veisi liikaa tilaa. Coxit mainitsevat lajin yhteydessä yli 20 lajinimeä, joista suuri osa on nykyään poistunut käytöstä (P. A. & K. Cox 1997) ja joidenkin on päätelty olevan luonnossa syntyneitä risteymiä.

Edinburghin veikot eivät kuitenkaan estä meitä käyttämästä sellaisia suomalaisia nimiä, jotka meidän kieleemme sopivat. Siksi ehdotankin tuurenpihlajan nimeä mukaillen, että käytämme vaikeasti muistettavan *R. phaeochrysum* -nimen ohella suomalaista nimeä tuurenalppiruusu. Tor Nitzelius ansaitsee mielestäni oman alppiruusunsa, olihan hän suuri innoittaja niin Ruotsin kuin Suomenkin alppiruusuharrastuksen käynnistäjänä.

Tuurenalppiruusu on kasvanut jo pitkään Kaisaniemien kasvitieteellisessä puutarhassa, ja ainakin vuoden 2012 inventaariossa se näkyy *R. phaeochrysum* -nimellä, mutta viime vuosina en ole kasvia sieltä löytänyt. Lieneekö jokin epäedullinen sääjakso uuttanut pensaan?

Lajien niputtaminen yhteen on monesti, kuten myös tässä tapauksessa, aivan paikallaan. Ne lukuisat lajit,

R. phaeochrysum,
Derong (Daxue
Shan, Sichuan,
Kiina).
Kuva Hans Eiberg

alalajit ja muunnokset joita on vuosikymmenten mitaan nimetty ja nyttemmin viety yhden lajin alle, ovat suurelta osin nykykäsityksen mukaan lajien välisiä luonnossa syntyneitä risteymiä.

Siksi voikin olla vaikeaa saada syntymään oppikirjan mukaista jälkeläistöä, vaikka saisi luonnosta kerättyä, täysin lajikuvausten mukaisesta pensaasta kerättyä siementä. Kuten tiedämme, on risteymien jälkikasvu varsin heterogeenistä. Kahta samannäköistä kasvia saa hakemalla hakea sellaisesta sisarusparvesta, jossa molemmat vanhemmat ovat risteymiä.

Var. *phaeochrysum* on lajin suurikokoisin muunnos. Se voi kasvaa kuusimetriseksi ja sillä on suurimmat kukat (3–5 cm) ja lehdet (15cm). Lehtien indumentti on tasainen ja yhtenäinen.

Var. *agglutinatum* -muunnoksen nimi viittaa lehtien indumenttiin, joka on "kilpikonnamaista", aivan kuin epäyhtenäinen pintakerros olisi alemman nukkakerroksen päälle liimattu. Muunnos on kaikilta mitoiltaan pienempi kuin edellinen. Se on tiheäkasvuinen, puutarhoissa usein alle metrin korkuinen pensas.

Var. *levistratum* on korkeammaksi kasvava ja harvaokainen pensas, jolla on pienet kukat. Sen lehtien vaaleahko kaksikerroksinen indumentti on yleensä huopamaista. Tämän muunnoksen kasvualue ulottuu pohjoisessa aina Gansuun, joten voi perustellusti olettaa, että sillä on hyvät mahdollisuudet menestyä mantereisemmän ilmaston alueella, meillä mahdollisesti myös Itä-Suomessa.

Lounaisrannikolla hidaskasvuinen Tuurenalppiruusu on ollut toistaiseksi täysin kestävä, enkä ole suojannut sitä mitenkään. Minulla se ei kuitenkaan ole vielä kukkinut enkä ole lajin kukintaa muuallakaan päässyt näkemään. Kukkakuva on lainattu tanskalaisen professori Hans Eibergin albumista. Kuva on otettu hä-

nen Kiinan-matkallaan 2009.

Edellisen sivun Kristianin ottama kuva varsin komeasta ja suurilehtisestä kasvista tuo melkein pä mieleen lajin *Rhododendron prattii*, joka on tuurenalppiruusun läheinen sukulainen ja kasvaa samoilla alueilla Kiinassa. Tämä on hyvä esimerkki siitä, että luonnonkeruut eivät välttämättä tuota ihan sellaista tulosta kuin ennakkoon olemme odottaneet. Pääasia meidän oloissamme on tietysti hyvä talvenkestävyys ja kaunis lehvästö. *Taliensia*-kasvit kun harvoin juhli-
vat kukkien runsaudella täällä kasvatettuna.

Laji on *Phytophthora*-alttiin maineessa, joten se on viisainta istuttaa puolivarjoisaan ja viileänä pysyvään paikkaan hyvin ilmavaan maahan. Seisovaa vettä kasvi ei siedä juuristossaan, eikä kykene myöskään kilpailemaan nopeakasvuisten pensaslajien kanssa.

Osmo Jussila

Kirjallisuutta

Cox K, *Rhododendrons & Azaleas a Colour Guide* 2005

Cox P. A. & K, *The Encyclopedia of Rhododendron Species* 1997